

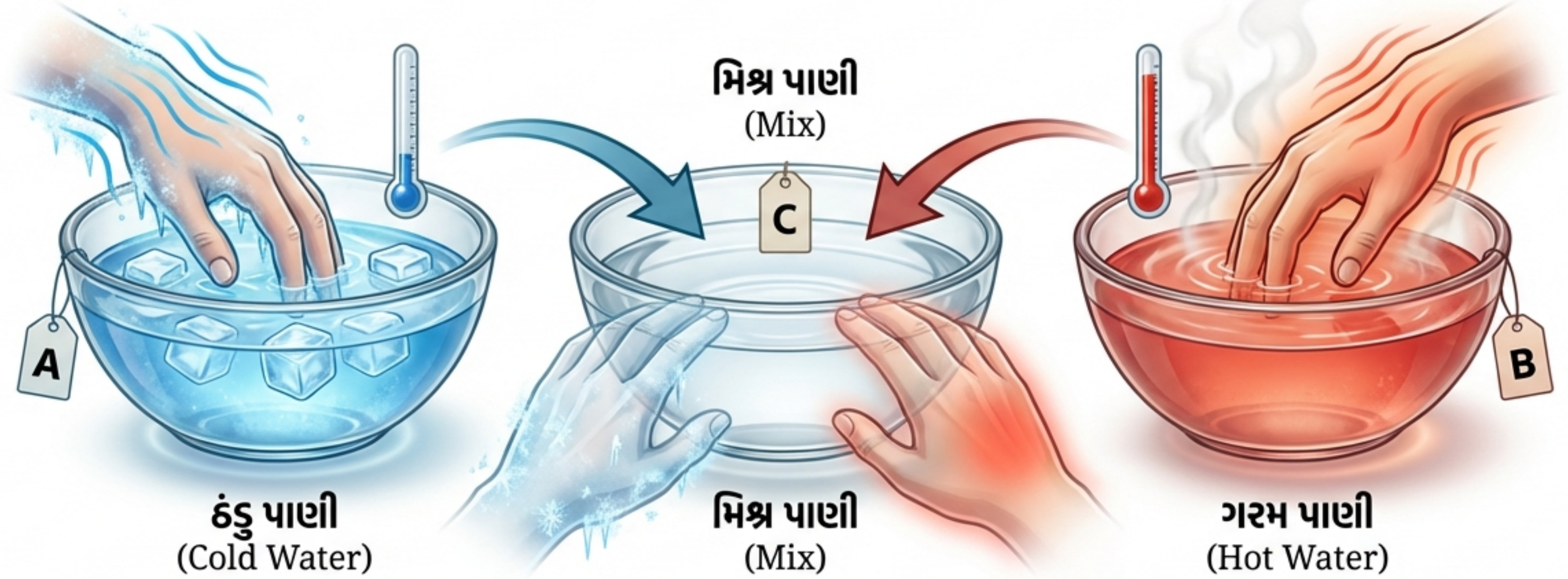
ઉષ્મા: વિજ્ઞાન, માપન અને વ્યવહાર

(Heat: Science, Measurement, and Application)

ગરમ અને ઠંડા પદાર્થોની સમજ અને આપણા જીવનમાં તેનું મહત્વ

શું આપણો સ્પર્શ વિશ્વસનીય છે?

(Is Our Sense of Touch Reliable?)

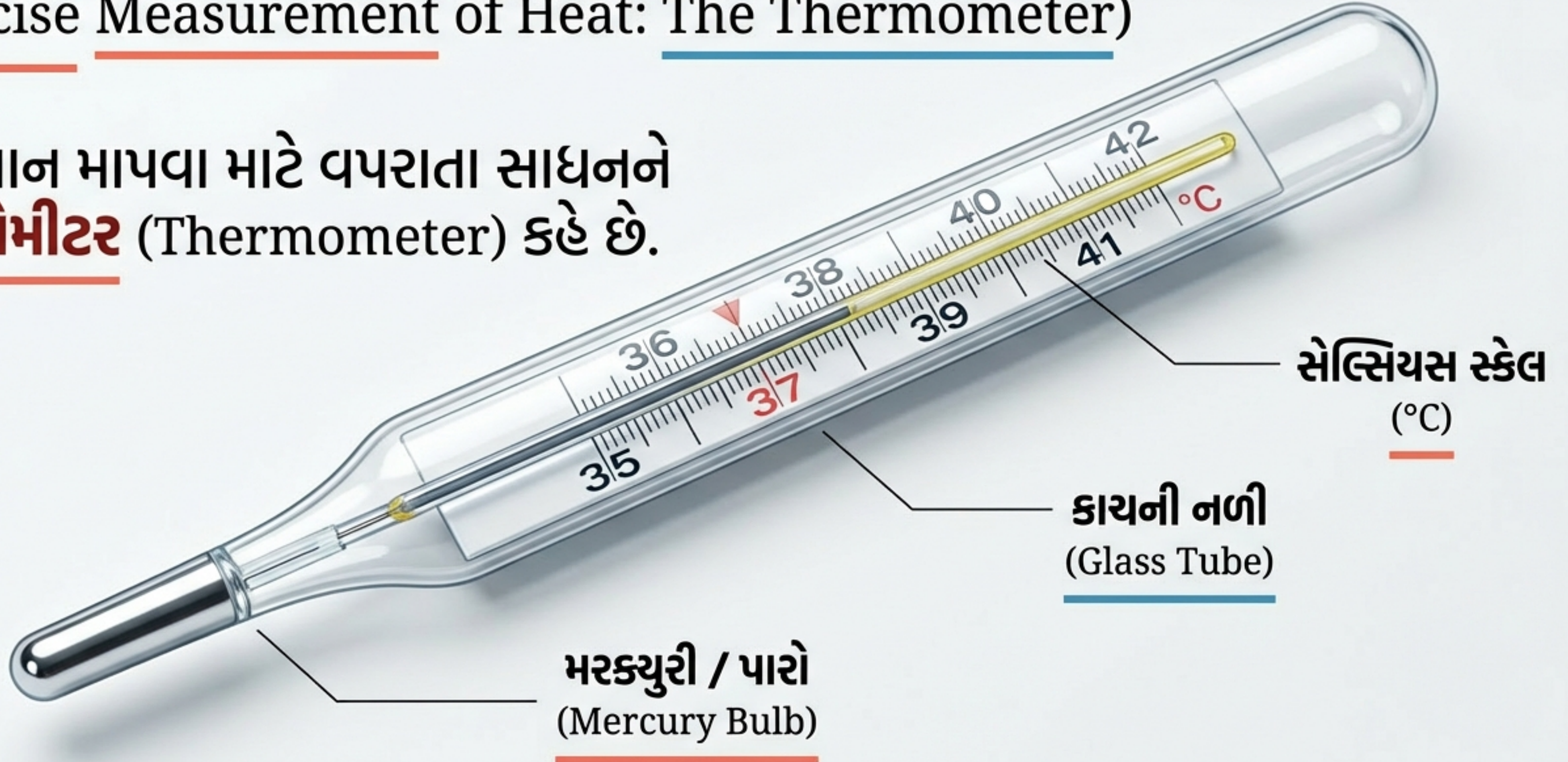
બૂઝોની મૂંઝવણ: મારે કયા હાથના અનુભવ પર વિશ્વાસ કરવો?

આપણે માત્ર સ્પર્શ પર આધાર રાખી શકીએ નહીં. આપણને 'તાપમાન' (Temperature) નામના પ્રમાણભૂત માપનની જરૂર છે.

ઉષ્માનું ચોક્કસ માપન: થર્મોમીટર

(Precise Measurement of Heat: The Thermometer)

તાપમાન માપવા માટે વપરાતા સાધનને **થર્મોમીટર** (Thermometer) કહે છે.

ક્લિનિકલ થર્મોમીટરની રચના

(Anatomy of a Clinical Thermometer)

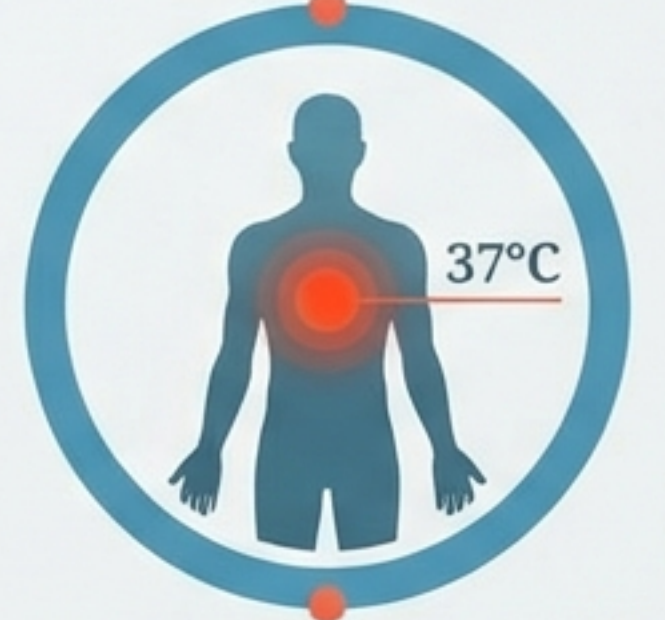

રેન્જ (Range):

35°C થી 42°C

સામાન્ય માનવ
શરીરનું તાપમાન:

37°C

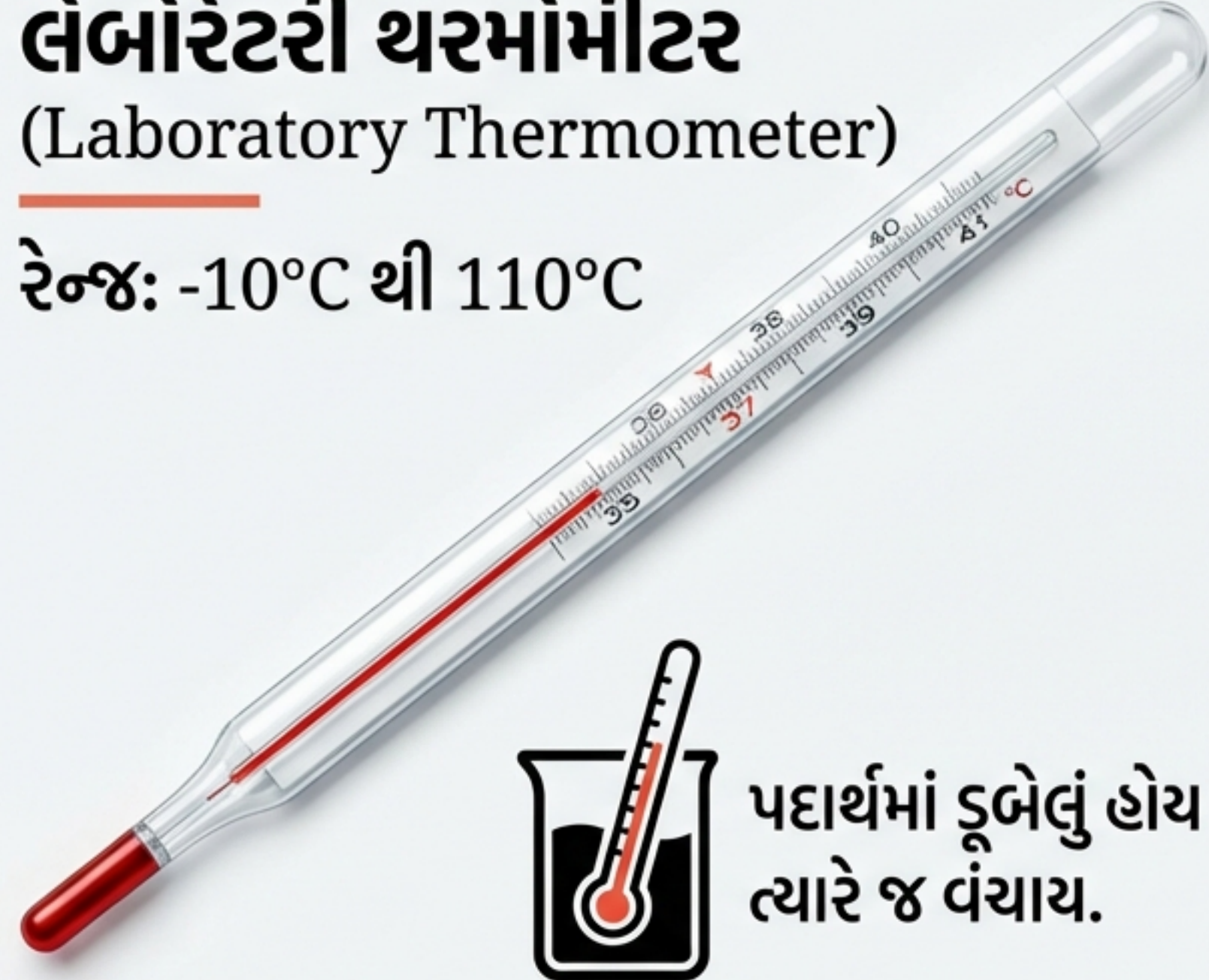
આ સરેરાશ છે. દરેક વ્યક્તિનું તાપમાન થોડું અલગ હોઈ શકે છે.

લેબોરેટરી vs. ક્લિનિકલ: શું તફાવત છે?

(Laboratory vs. Clinical: What is the Difference?)

લેબોરેટરી થર્મોમીટર (Laboratory Thermometer)

રેન્જ: -10°C થી 110°C

પદાર્થમાં ડૂબેલું હોય
ત્યારે જ વંચાય.

ક્લિનિકલ થર્મોમીટર (Clinical Thermometer)

રેન્જ: 35°C થી 42°C

ખાંચ
(Kink)

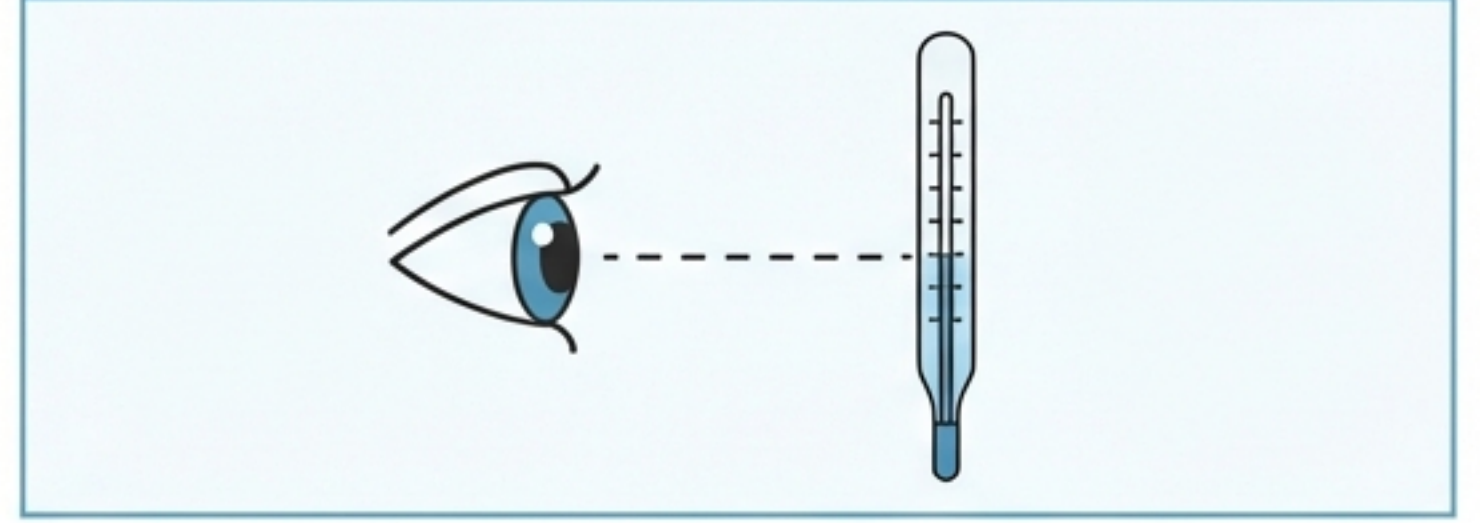
ખાંચ મરક્યુરીને નીચે ઉતરી
જતું અટકાવે છે, જેથી મોઢામાંથી
બહાર કાઢીને પણ વાંચી શકાય.

થરમોમીટરના ઉપયોગમાં સાવચેતી

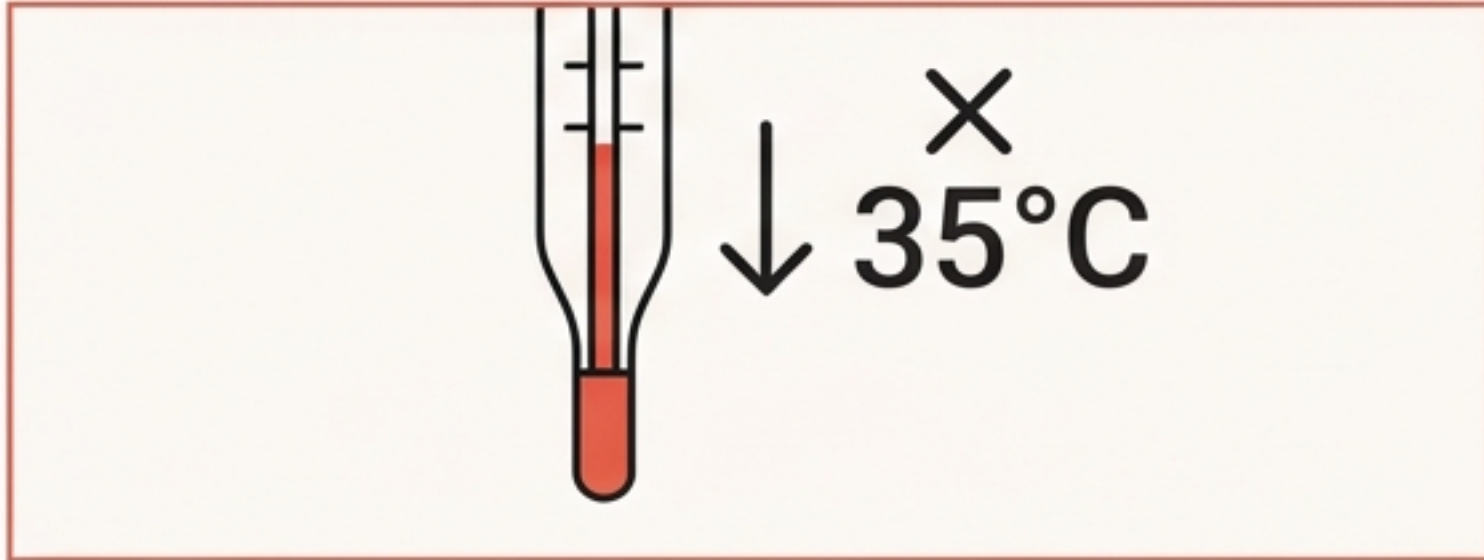
(Precautions While Using Thermometers)

ઉપયોગ પહેલાં અને પછી એન્ટિસેપ્ટિક દ્રાવણથી ધોવું.

પારાનું લેવલ દ્રષ્ટિના સમાંતરે રાખીને વાંચવું.

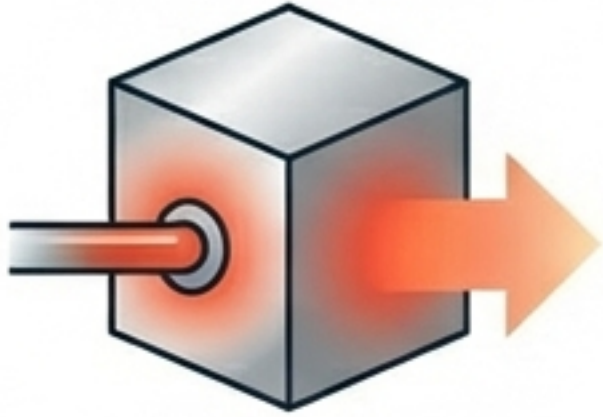
ઉપયોગ પહેલાં પારો 35°C થી નીચે છે તેની ખાતરી કરો.

બલ્બથી પકડવું નહીં. તે તૂટી શકે છે.

ઉષ્માનું પ્રસરણ (Transfer of Heat)

ગરમ પદાર્થ તરફથી ઠંડા પદાર્થ તરફ

1. ઉષ્માવહન (Conduction)
ઘન પદાર્થોમાં (Solids)

2. ઉષ્માનયન (Convection)
પ્રવાહી અને વાયુમાં (Fluids)

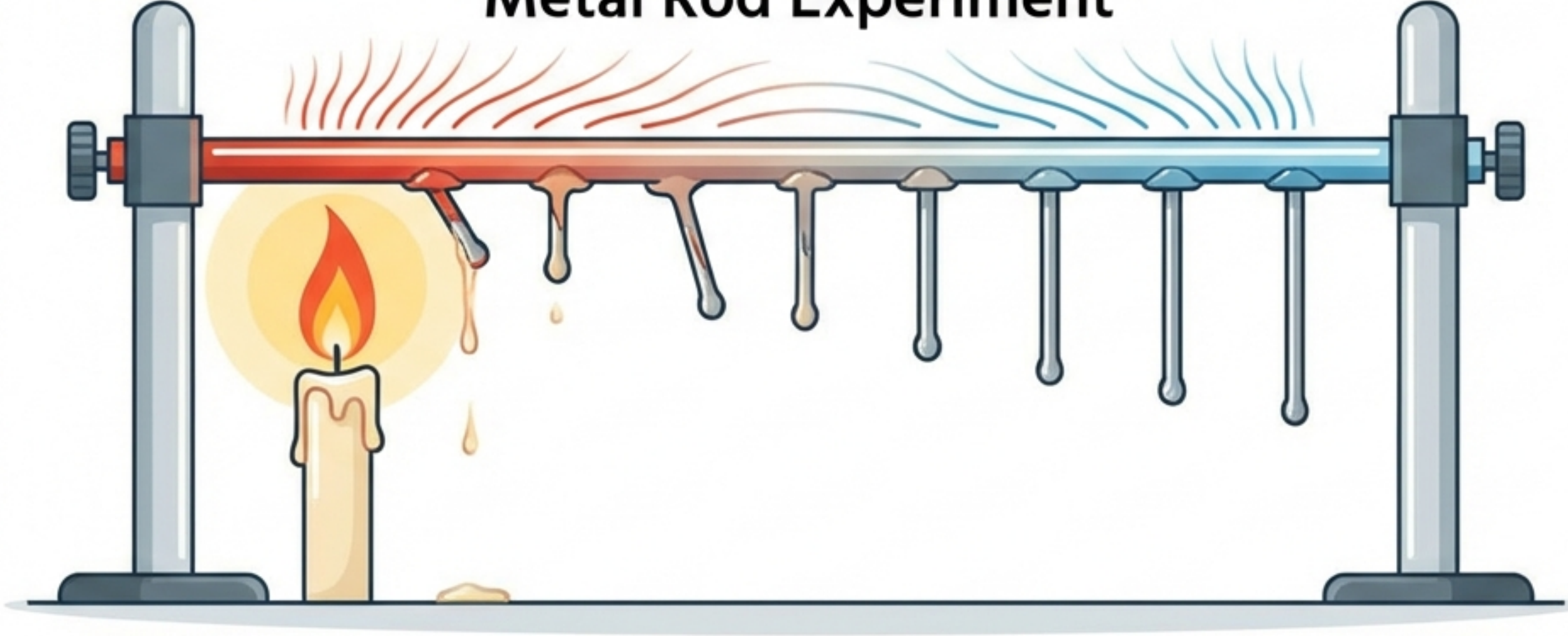

3. ઉષ્મીય વિકિરણ (Radiation)
શૂન્યાવકાશમાં (Space/No Medium)

ઉષ્માવહન: ઘન પદાર્થોમાં વહન

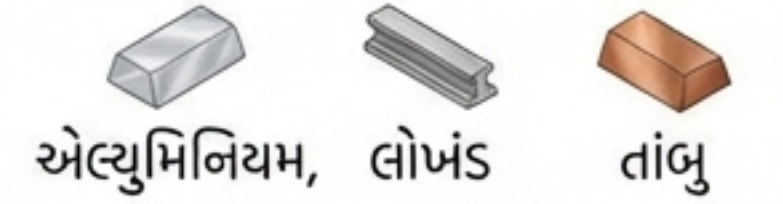
(Conduction: Transfer in Solids)

Metal Rod Experiment

ઉષ્મા ગરમ છેડાથી ઠંડા છેડા તરફ વહન કરે છે.
આ પ્રક્રિયાને **ઉષ્માવહન** (Conduction) કહે છે.

સુવાહક (Conductors):
એલ્યુમિનિયમ, લોખંડ, તાંબુ

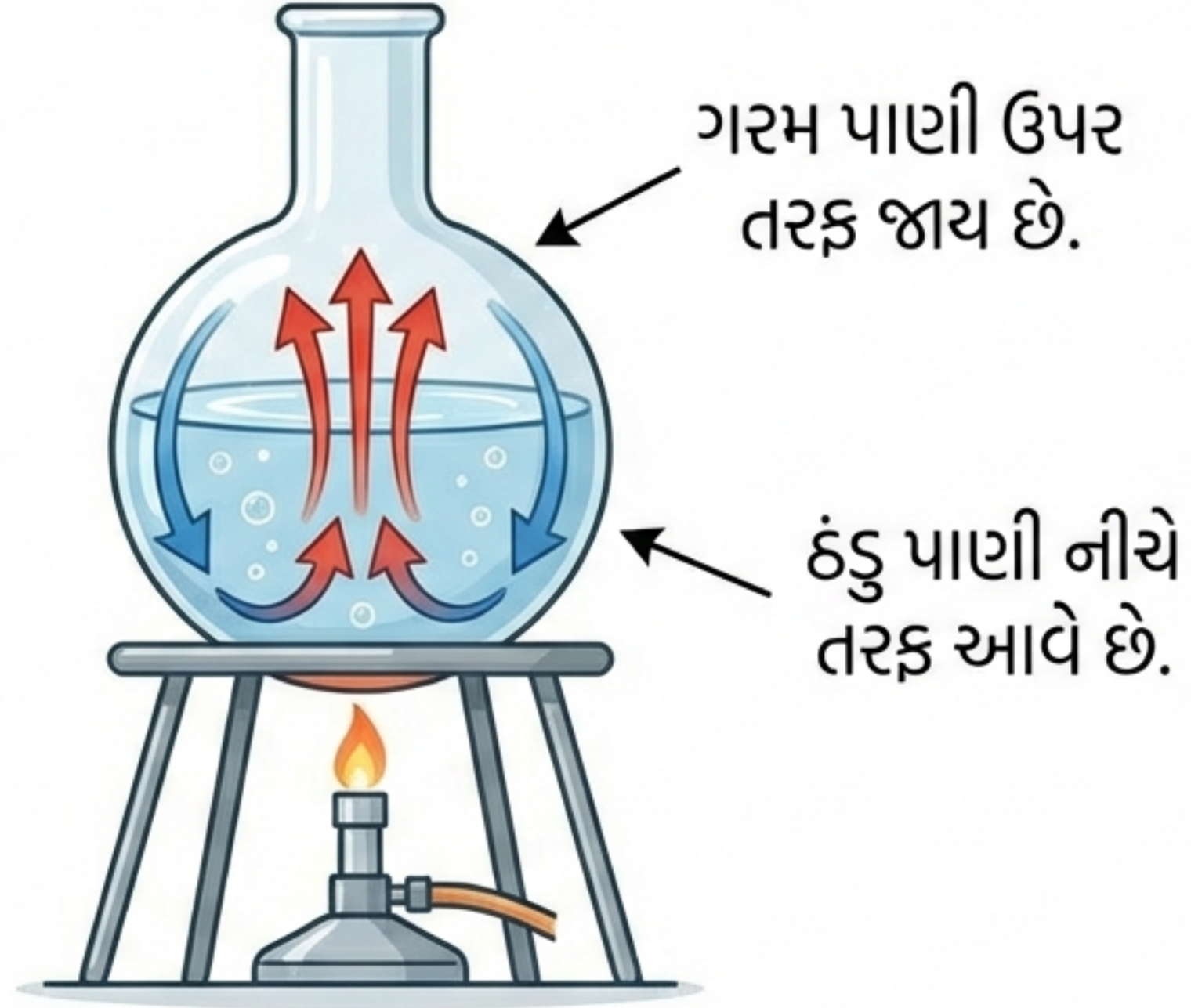

અવાહક (Insulators):
પ્લાસ્ટિક, લાકડું

ઉષ્માનયન: પ્રવાહી અને વાયુમાં વહન

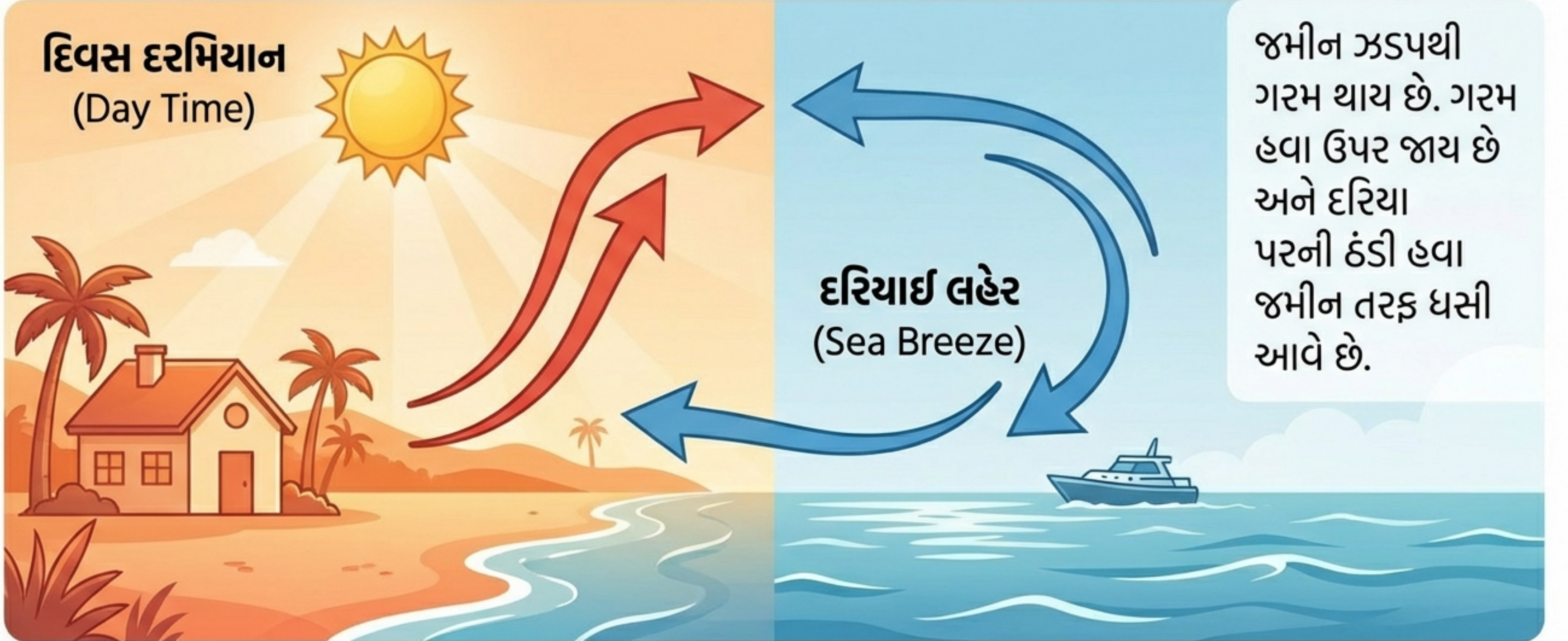
(Convection: Transfer in Fluids and Gases)

આ પ્રક્રિયાને **ઉષ્માનયન** (Convection) કહે છે.

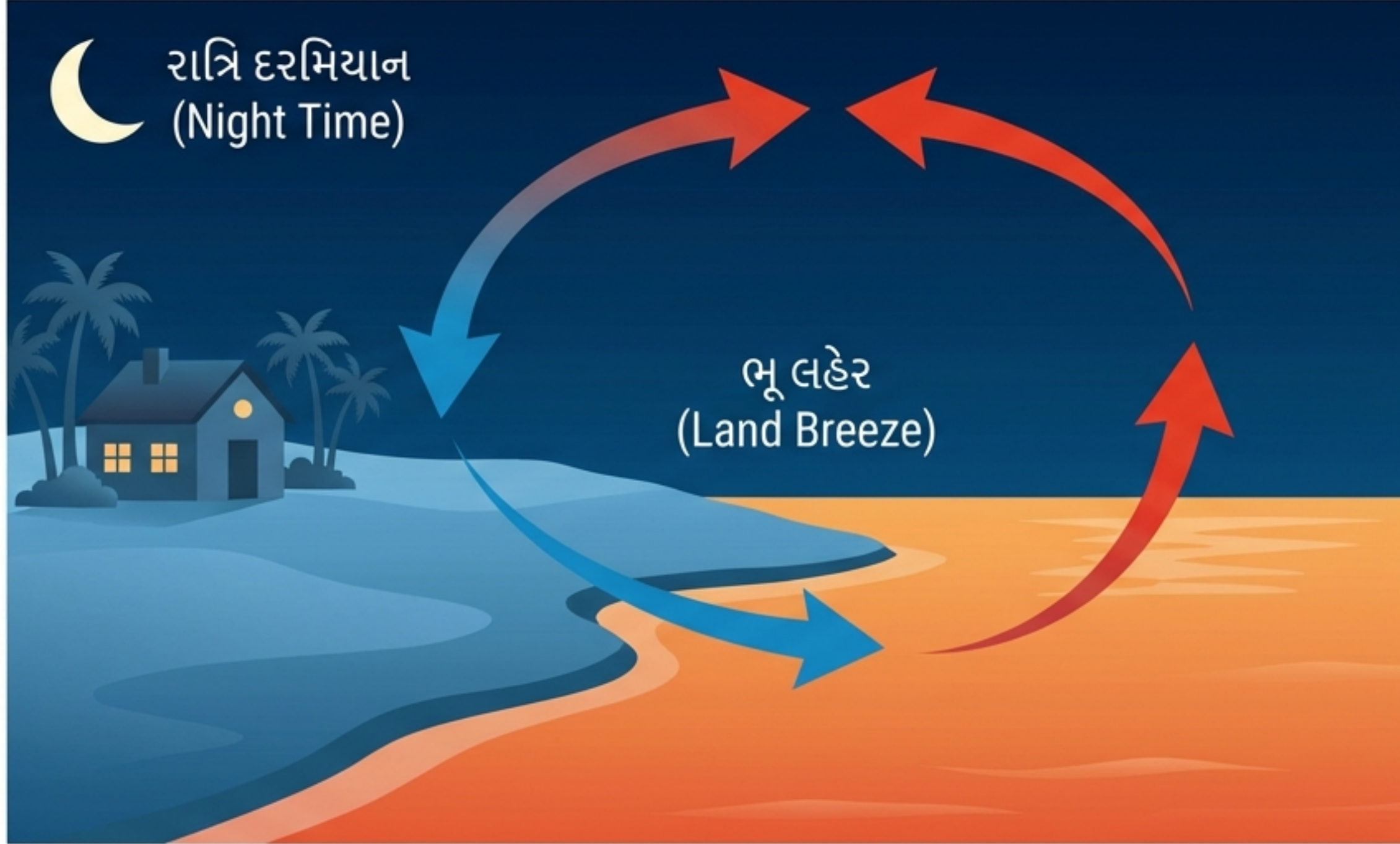
કુદરતી ઉષ્માનયન: દરિયાઈ લહેર

(Natural Convection: Sea Breeze)

કુદરતી ઉષ્માનયન: ભૂ લહેર

(Natural Convection: Land Breeze)

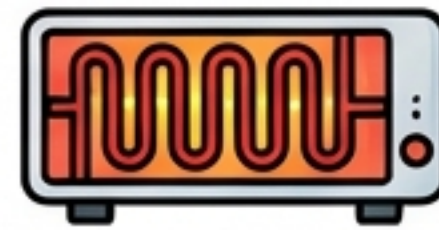
જમીન ઝડપથી ઠંડી થાય છે, જ્યારે દરિયો ગરમ રહે છે. તેથી ઠંડી હવા જમીનથી દરિયા તરફ વહે છે.

ઉષ્મીય વિકિરણ: માધ્યમ વગર વહન

(Radiation: Transfer Without a Medium)

સૂર્યપ્રકાશ
(Sunlight)

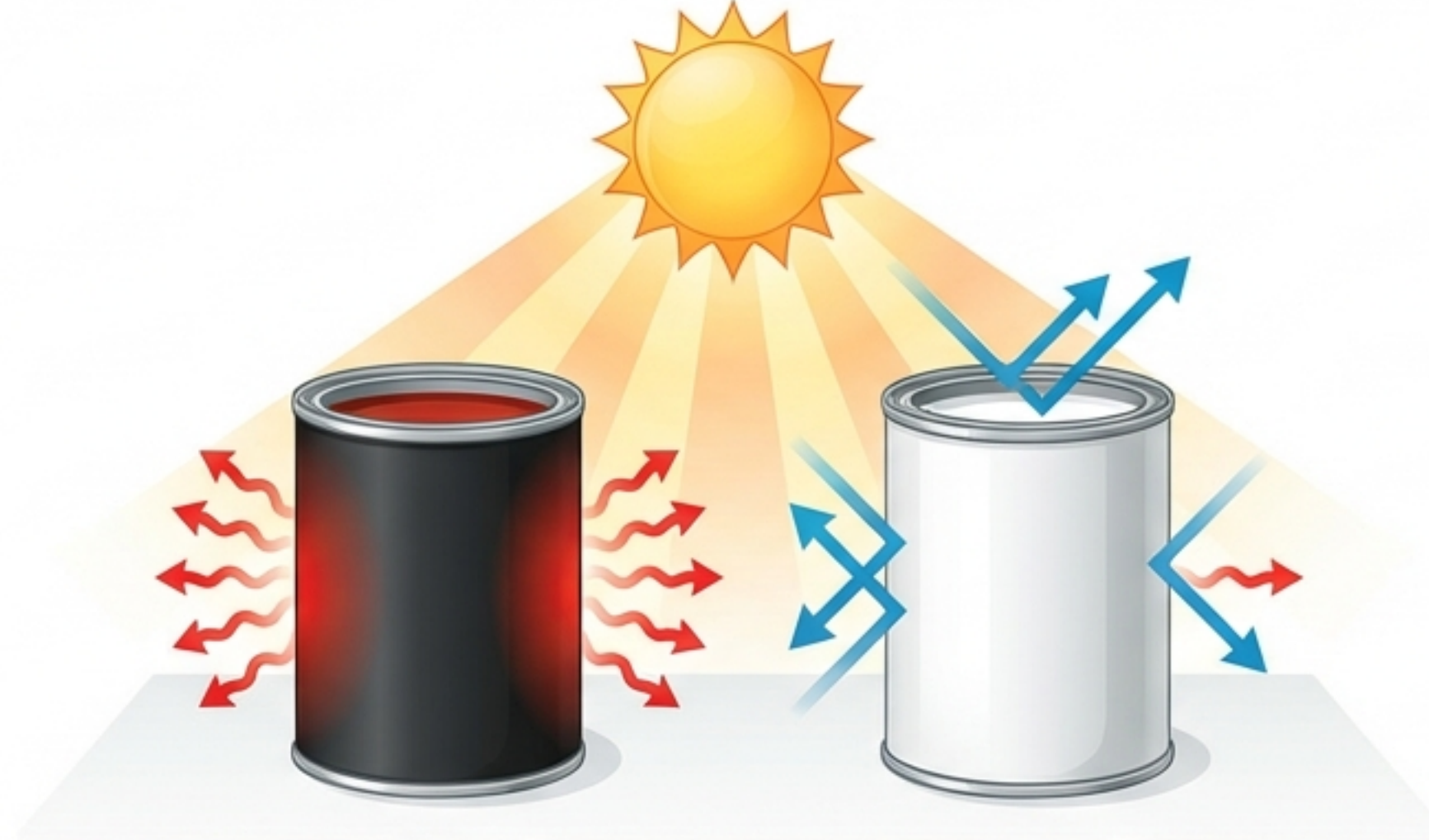

રૂમ હીટર
(Room Heater)

ઉષ્માના પ્રસરણની એવી પ્રક્રિયા જેમાં માધ્યમની જરૂર નથી તેને વિકિરણ (Radiation) કહે છે.

રંગો અને ઉષ્માનું શોષણ

(Colors and Heat Absorption)

કાળી સપાટી
(Black Surface) -
વધુ ઉષ્મા શોષે છે

સફેદ સપાટી
(White Surface) -
ઉષ્મા પરાવર્તિત કરે છે

શિયાળો
(Winter)

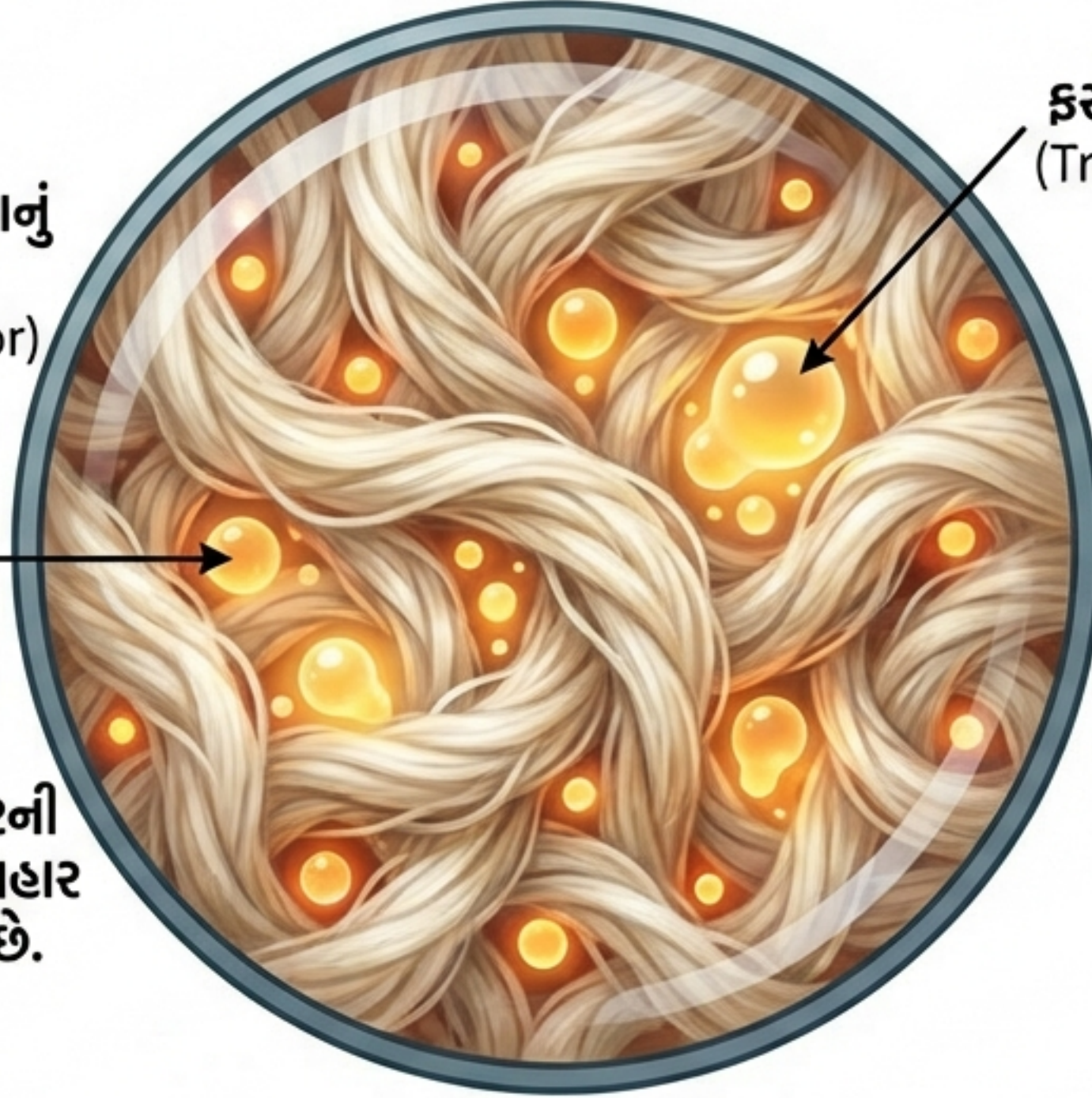
ઉનાળો
(Summer)

શિયાળામાં ઊનના વસ્ત્રો

(Woolen Clothes in Winter)

- ઊન ઉષ્માનું મંદવાહક (Insulator) છે.

- રેસાઓ વચ્ચે ફસાયેલી હવા હવા શરીરની ગરમીને બહાર જતી રોકે છે.

ફસાયેલી હવા
(Trapped Air)

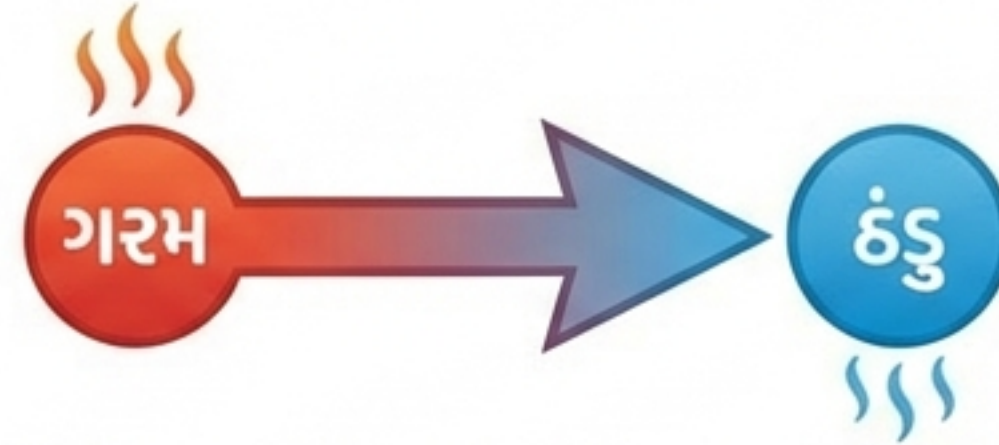
તેથી શિયાળામાં આપણે ઠંડા અનુભવીએ છીએ.

સારાંશ: આપણે શું શીખ્યા?

(Summary: What Have We Learnt?)

માપન: થર્મોમીટર. માનવ શરીરનું સામાન્ય તાપમાન 37°C.

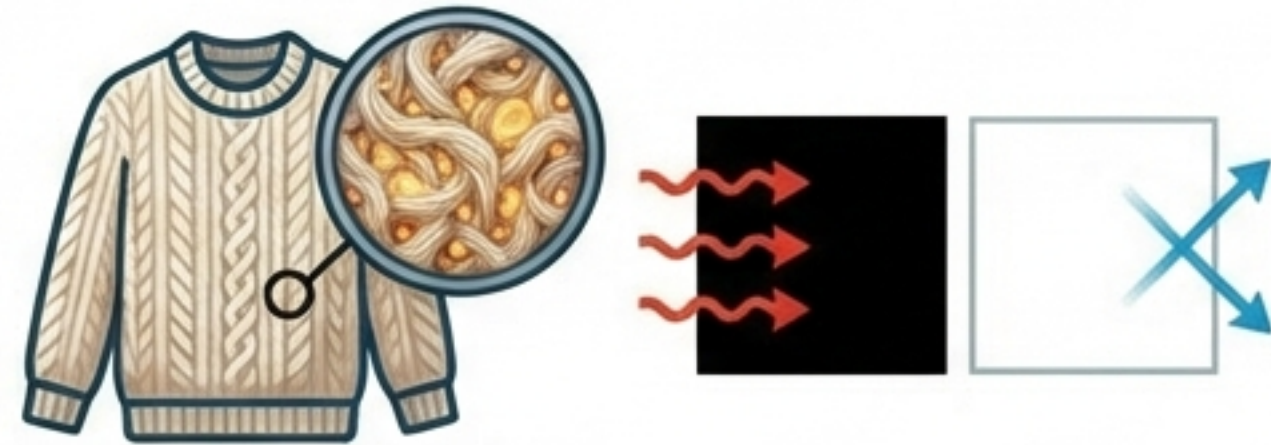

વહન: ઉષ્મા હંમેશા ગરમ પદાર્થથી ઠંડા પદાર્થ તરફ વહે છે.

ઉષ્માવહન   ઉષ્માનયન   વિકિરણ

પ્રકારો: ઉષ્માવહન (Solids), ઉષ્માનયન (Fluids), વિકિરણ (Space).

વ્યવહાર: ઘેરા રંગો ઉષ્મા શોષે છે. ઊંઘા રંગો રોકીને ઠંડુ આપે છે.